І.Г. Карпова,
Чернігівський національний
технологічний університет

УДК 37.091.2

ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація

В статті розглядається проблема інноваційних підходів до виховної роботи, зокрема, у соціально-педагогічному середовищі вищого навчального закладу.

Ключові слова: інновація, виховна робота, соціально-педагогічне середовище, Центр виховання.

Аннотация

В статье рассматривается проблема инновационных подходов к воспитательной работе, в частности, в социально-педагогической среде высшего учебного заведения.

Ключевые слова: инновация, воспитательная работа, социально-педагогическая среда, Центр воспитания.

Annotation

The problem of innovative approaches to upbringing work, especially in social and pedagogical environment of High School is considered in the article.

Key words: innovation, upbringing work, social and pedagogical environment, the Centre of upbringing.

Реалії сучасного життя, гострі соціально-політичні, національні, духовні, державотворчі та проблеми, що виникають як в модерному глобалізованому світі в цілому, так і в Україні зокрема, підводять до висновку про необхідність якісно нових змін в різних сферах суспільного життя, пошук нових світоглядних орієнтирів, інноваційних підходів, особливо в царині освіти, вища ланка якої виступає одним із визначальних чинників відтворення інтелектуальних і продуктивних сил суспільства, розвитку духовної культури українського народу. У свою чергу, це вимагає оновлення філософських засад освітнього процесу, вироблення нової філософії освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростання уваги науковців до проблеми, що вивчається [4; 7; 8; 9; 10; 15]. Дослідники звертають увагу на принципову відмінність традиційної та інноваційної систем навчання і виховання, розробляють нові методи та інноваційні форми навчально-виховної роботи в різних ланках системи освіти, вивчають потенційні можливості різноманітних інноваційних виховних структур у справі виховання молоді. Разом із тим, проблема розробки методологічних підходів в організації виховної роботи, з нашої точки зору, потребує подальшого дослідження, як і проблема пошуку і впровадження в педагогічну практику нових інноваційних форм, методів організації виховної роботи саме у вищому навчальному закладі, що обумовило *мету даної публікації.*

На жаль, у сучасних вищих закладах України відстежується тенденція послаблення виховної роботи, певною мірою, у зв'язку з кризою радянських комуністичних стереотипів виховання, а також з огляду на те, що студенти – це, в цілому, сформовані дорослі люди, які мають право самостійно обирати власну лінію поведінки.

Водночас, останні десятиліття показали, що в українському суспільстві не зменшилась, а, навпаки, зросла кількість моральних, соціальних проблем серед молоді, зокрема, студентської. За даними аналітичної записки, підготовленої фахівцями Міністерства молоді та спорту України [2], кожна п'ята молода людина ігнорує виконання чинних законів. Незадовільним є нинішній стан здоров'я української молоді, упродовж останніх десяти років серед молоді відбулося підвищення рівня захворюваності й поширеності хвороб за всіма їх класами; збільшується кількість постійно вживаючих наркотичних речовин (наприклад, серед зареєстрованих споживачів наркотиків молодь віком до 28 років становить 80 %); окреслилася тенденція до погіршення психічного і духовного здоров'я молодих людей.

Викликають стурбованість і проблеми здоров'я сучасної української студентської молоді, яка є чи не найсвідомішою групою серед молодіжного загалу. Так, за даними науковців [9] щорічно до вищих навчальних закладів вступають 30-50% абітурієнтів, які за станом психосоматичного здоров'я направляються до спеціальних медичних груп. Не краща ситуація з моральними проблемами – молодь спокійно ставиться до дошлюбних сексуальних стосунків, проституції, вживання легких наркотиків, водіння автомобіля в нетверезому стані та ін. Щасливими себе в Україні почуває лише 6,5 % молодих людей [2].

Стан фізичного та психічного здоров'я молодих людей не може не впливати на визначення пріоритетів у дозвіллі молоді, що здебільшого носить розважально-релаксаційний характер: відвідування клубів, кафе, кінотеатрів (заможна молодь); дискотек, пошук пригод на вулиці (малозабезпечена молодь). Третина присвячує вільний час своєму хобі.

Разом із тим, молоді люди в Україні здебільше ідентифікують себе насамперед із українською, а також із загальноєвропейською культурними традиціями. Такими є висновки опитування громадської думки Центру Разумкова у квітні-травні 2006 року. Якщо молодь Івано-Франківської (45 %) і Закарпатської областей (35 %) вважають, що в майбутньому в Україні переважатиме українська культурна традиція, то у Криму (49 %) та Донбасі (41 %) переконані, що в різних регіонах переважатимуть різні культурні традиції [2].

Отже, на порядку денному постала проблема посилення виховної роботи на всіх рівнях функціонування молодіжного середовища, що, у свою чергу, вимагає розробки нових підходів, нових засад, інновацій в організації виховної роботи у всіх ланках системи освіти, й, звичайно у ВНЗ, де, на нашу думку, має бути забезпечений системний, комплексний підхід до виховної роботи, активне включення у навчально-виховний процес кожного студента ВНЗ, який, на глибоке переконання видатних філософів, психологів, педагогів багатьох поколінь, є унікальною, неповторною особистістю.

Педагогічні інновації – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем.Отож, коли йдеться про інновації в організації виховної роботи у ВНЗ, вочевидь слід починати з вироблення основних засад, світоглядних орієнтирів виховання в сучасних умовах.

В історичному контексті методологічною основою виховання були різні парадигми: божественна, гуманістична та ін.. Сучасна українська педагогіка виходить з того, що головною метою виховного процесу є виховання всебічно, гармонійно розвинутої особистості, неодмінною складовою якого, на нашу думку, мають бути духовні засади.

Академік В. Кремень, визначаючи пріоритети у розвитку педагогіки, з цього приводу підкреслює, що в умовах сучасного світу необхідно, по-перше, підготувати людину до того, щоб у своїй діяльності вона усвідомлювала відповідальність за можливість жити в умовах глобалізованого світу; а по-друге, звести до мінімуму диспропорцію між матеріальністю і духовністю, що породжена розвитком науково-технічного прогресу і наукових технологій за останні декілька століть. Ця диспропорція, на думку вчених [3], несе у собі загрозу "кліоциду", існуванню цивілізації взагалі.

Таким чином, проблема перспектив розвитку сучасної педагогіки пов'язана з відродженням духовності; ця проблема актуальна як для світу в цілому, так і для України зокрема. "Проблеми духовного відродження є стрижневими для незалежної України" [3], причому вони мають в ній (як і в будь-якій іншій державі) свої національно-релігійні аспекти. Вочевидь висновок – людина має повернутись до традицій духовності, що складалися у цьому суспільстві тисячоліттями.

У зв'язку з цим, як справедливо зауважує С. Кримський, "недоречно вимагати для нової України нової ідеології… Україна потребує своєї віковічної духовності, що народилася в надрах греко-слов'янської цивілізації України-Русі" [3]. Звернемо увагу і на той факт, що християнство покладено в основу європейської культури.

Вітчизняні педагоги (Г. Сковорода, П. Юркевич, К Ушинський, Г. Ващенко, І. Огієнко, С. Русова та ін.) вказували на значні потенційні можливості християнства у справі виховання і підготовки до життя підростаючого покоління [1]. Виховні цінності християнства не тільки не суперечать, а й зближують християнський світогляд із іншими релігіями — мусульманством, іудаїзмом, буддизмом, адже пропагують універсальні, вічні абсолютні цінності на засадах Любові й Добра – доступні й зрозумілі людям всіх народів і національностей. Отже, на нашу думку, найважливішою засадою сучасної української педагогіки має бути її духовний орієнтир.

Українські педагоги минулого і сьогодення вважають, що важливою засадою української педагогіки є також її національний орієнтир, національне виховання. Головною метою національного виховання на сучасному етапі розвитку суспільства є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадян України, які включають у себе національну свідомість, розвинену духовність,

моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру.

Видатні педагоги минулого, скажімо, К. Ушинський, Г. Ващенко та ін. у багатьох своїх працях підкреслювали, що виховання поза нацією не буває. К. Ушинський зазначав, що, не дивлячись на певну схожість педагогічних форм виховання усіх європейських народів, кожен із них має свою особливу національну систему виховання, свою особливу мету та засоби її досягнення. Отже, сучасна система українського виховання має формуватися як система національна і забезпечувати інтеріоризацію людиною національних цінностей власного народу.

Нарешті, слід підкреслити, що ще однією важливою засадою виховання має залишатися гуманізм (від лат. Humanitas – людяність, humanus – людяний, homo – людина)) – визначальний принцип життєдіяльності особистості й людської спільноти, світогляд, в центрі якого знаходиться ідея людини як найвищої цінності світотворення. Гуманізм визнає цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток всіх здібностей.

Саме така ідея гуманізму покладена в основу української педагогіки. Засади гуманізації виховання в сучасних умовах передбачають: створення умов для формування кращих якостей людини; розкриття її життєвого, творчого потенціалу; розвиток здібностей особистості; гуманізацію взаємовідносин між вихователями і вихованцями; повагу до особистості, її гідності; розуміння її запитів, інтересів; формування щирої, доброзичливої, милосердної людини.

Ми вважаємо, що лише у гармонійному поєднанні цих основних методологічних основ виховання – гуманізації, духовної і національної засад існує потенційна можливість забезпечити успіх як процесу, так і основних результатів виховання і сформувати дійсно всебічно і гармонійно розвинуту особистість молодої людини. При нехтуванні однією із цих засад або, навпаки, превалюванні однієї з них існує загроза деформації процесу формування особистості й виховання або егоцентриста, або релігійного фанатика, або махрового націоналіста. Отже, з нашої точки зору, для забезпечення результативності виховної роботи у ВНЗ його педагогічний колектив у своїй діяльності має забезпечувати гармонійне поєднання всіх цих трьох методологічних складових виховання.

З нашої точки зору, одним із недоліків організації виховної діяльності у ВНЗ є відсутність систематичності і послідовності у цій роботі, а також єдиного координаційного центру, який би забезпечував всебічне виконання цих та інших виховних завдань.

Звичайно, ідея функціонування Центрів дозвілля, Центрів культури, Центрів культури і дозвілля, Студентських Клубів та ін.. у ВНЗ не нова у вітчизняній педагогічній практиці, про що свідчить зростання чисельності таких Центрів у ряді вищих навчальних закладів України [11; 12; 13; 14]. Науковці також звертають увагу на значні потенційні можливості таких Центрів у справі виховання студентської молоді [9].

Разом із тим, аналіз діяльності лише деяких таких Центрів свідчить про те, що увага в них приділяється, в першу чергу, роботі з обдарованою молоддю і спрямована на кінцевий результат успіху, визнання, високої оцінки творчості

лише незначної кількості студентів, талановита діяльність яких, без сумніву, створює позитивний імідж вищому навчальному закладу. Але, разом із тим, неодмінною умовою особистісне орієнтованого підходу у навчанні й вихованні (вимога сучасної української педагогіки) є формування і розвиток особистості кожного студента, незалежно від рівня його здібностей і обдарувань. Крім того, якщо студент не проявляє яскраво виражених здібностей до певного виду творчої діяльності, зовсім не означає, що його не цікавлять проблеми сенсу життя, творчого пошуку, дружби, кохання, пошуку супутника життя тощо.

На нашу думку, у ВНЗ має бути створена така система виховання, що не лише з перших моментів навчання "включить" першокурсника у виховний процес, а й створить умови для формування його особистості, всебічного і гармонійного розвитку упродовж всього періоду навчання у ВНЗ.

Саме такою має бути головна мета діяльності Центру культурології, виховання, творчого розвитку і організації дозвілля студентів (далі – Центр) у вищому навчальному закладі – координувати діяльність всіх структур [6], що забезпечують організацію виховання у ВНЗ, забезпечувати системність, систематичність і послідовність у цій роботі, а також сприяти студентській молоді в творчому розвитку, організації цікавого і змістовного, корисного для власного саморозвитку дозвілля. Спробуємо окреслити деякі структурні підрозділи Центру.

1) Одним із важливих структурних підрозділів Центру має бути музей ВНЗ. Знайомство студента-першокурсника із вищим навчальним закладом, із його Almamater, повинно починатись саме із знайомства з експозиціями музею. Порядок створення і функціонування музеїв при вищих навчальних закладах визначається "Положенням про музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України" [5].

Музей може складатися з одного чи декількох залів і містити відповідні експозиції (історичні, краєзнавчі, етнографічні, мистецькі та ін..), деякі з яких (наприклад, студентської творчості чи певного етнокультурного регіону) ми вважаємо інноваційними: 1) зал чи експозиція історії ВНЗ (університету) від дня заснування до сьогодення; 2) експозиція "Міжнародні зв'язки ВНЗ"; 3) зал чи експозиція технічної (художньої та ін..) творчості; 4) зал чи експозиція студентської творчості, в яких можуть бути представлені творчі вироби найталановитіших студентів (вишивка, картини, вироби з дерева, фотороботи, технічні пристрої та ін..); 5) музей мистецтва рідного (Поліського, Подільського та ін.) краю та інші зали-експозиції.

Зали музею, крім проведення традиційних екскурсій як для студентів, так і для широкого молодіжного загалу, можуть стати також навчальними лабораторіями при проведенні студентських семінарських і практичних занять із ряду гуманітарних дисциплін: історії України, української та зарубіжної культури (при вивченні тем вітчизняної культури), культурології, філософії та інших. Крім того, своєю активною просвітницькою діяльністю музей може сприяти активному включенню ВНЗ у соціально-педагогічне середовище міста, проведенню профорієнтаційної роботи серед учнів шкіл міста та області.

2) Соціологічна служба Центру – цей структурний підрозділ, що може створюватися на базі кафедр соціології у ВНЗ, очолює роботу по організації

різноманітних соціологічних опитувань серед молоді, аналізу певних виробничих навчальних чи виховних ситуацій, вивчення громадської думки студентів на теми (орієнтовний перелік): "Художньо-творчі (наукові, технічні, спортивні та ін..) інтереси студентів"; "Яким я бачу своє дозвілля?", "Ціннісні орієнтації студентської молоді", "Чи знаєте Ви цих видатних людей?", "Якою я бачу свою майбутню професію?", "Етико-естетичні аспекти життя студента", "Цінності сучасної родини", "Цінності моєї професії" та ін.. Зауважимо, що соціологічні опитування мають проводитися серед студентів всіх факультетів і курсів і пропонуватися студентам в контексті провідних заходів виховної роботи, що проводяться на певному курсі.

3) Психологічна служба Центру – створюється на базі кафедр психології ВНЗ. Психологічні служби, що діють у ВНЗ, без сумніву, проводять значну роботу серед молоді. Але результативність їх роботи залежить, в першу чергу, від бажання чи небажання самого студента звертатись за порадами до психолога. Разом із тим, як показує педагогічна практика, деякі студенти в силу ряду об'єктивних і суб'єктивних чинників замкнені в собі, зациклені на своїх проблемах, і, ймовірно, не вважають психологічну службу тією інстанцією, що допоможе вирішити їх проблеми.

Саме тому, з нашої точки зору, науково-практичний потенціал психологічної служби буде використаний найбільш результативно за умови проведення на кожному курсі обов'язкових (а не тільки за бажанням студентів) циклів семінарів відповідної тематики, хоча сама ця тематика, без сумніву, має готуватись з урахуванням результатів відповідних студентських анкетувань із вивчення їх інтересів. Цикл психологічних семінарів на кожному курсі має включати, на наш погляд, до 6-7 занять на рік, що проводяться фахівцями з психології, як правило, щомісяця, скажімо, на кураторських годинах, або в масштабах всього курсу в лекційних залах.

Подаємо орієнтовну тематику психологічних семінарів для кожного курсу: I курс – "Адаптація до навчання у ВНЗ. Здоровий спосіб життя. Яким я бачу власне дозвілля"; II курс – "Моє особистісне "Я". Психодіагностика"; III-IV курси – "Підготовка до сімейного життя"; Vкурс – "Моя майбутня професійна діяльність".

Як показує практичний досвід роботи, зокрема викладання психолого-педагогічних дисциплін, студентів особливо цікавлять проблеми, пов'язані із створенням майбутньої сім'ї, роллю чоловіка і жінки в родині, принципами виховання дітей, мірою втручання у життя молодого подружжя батьків та ін. Саме тому в роботі психологічної служби особливого значення набуває організація і проведення циклів занять із підготовки до сімейного життя, оскільки нинішні студенти – це, в недалекому майбутньому – не лише фахівці, працівники різних галузей, а й потенційні чоловіки і дружини, батьки, отже, виховувати культуру сімейних взаємовідносин треба починати ще зі студентських років.

Зауважимо, що форми роботи на семінарах можуть бути різноманітними, як-от: зустрічі з професіоналами певних спеціальностей (науковці, лікарі, діячі культури, спорту, релігійні діячі і т.д.); перегляд та обговорення відеоматеріалів, документальних, художніх кінофільмів; диспути; тестування та ін.. Для проведення

індивідуальних психологічних консультацій студентів (викладачів, співробітників) доцільним є створення кімнати (кімнат) психологічного розвантаження.

4) Юридична служба Центру – створюється на базі кафедр юридичних дисциплін (у ВНЗ із юридичними факультетами) та студентських юридичних служб із метою проведення заходів, спрямованих на ознайомлення студентів з їх юридичними правами й обов'язками, основами молодіжної соціальної політики держави, основами законодавства, а також організацію профілактичної роботи з попередження правопорушень серед студентської молоді, надання студентам індивідуальних юридичних консультацій.

Провідними формами роботи Юридичної, як і, скажімо, Психологічної служби, можуть бути обов'язкові семінари з права для студентів, наприклад, I-III курсів, які, до речі, можуть проводити студенти-юристи старших курсів (у ВНЗ, де є факультети правознавства), добре обізнані у сучасному праві.

5) Клуб-Студія творчого розвитку студентів – здійснює керівництво і координацію діяльності всіх творчих гуртків і студій ВНЗ.

6) Студентський клуб – займається питаннями організації дозвілля студентів (КВК, дискотеки, прогулянки та екскурсії вихідного дня, студентські бали, літературно-мистецькі вечори, концерти та ін.).

7) Спортивний клуб, до складу якого входять спортивні секції університету, займається організацією спортивно-оздоровчої роботи у позааудиторний час.

8) Кураторська рада – координує і узгоджує роботу кураторів.

9) Бібліотека – займається питаннями організації тематичних, літературних, художніх виставок, зустрічей із видатними особистостями і т.д.

Міжструктурною одиницею Центру є кінозал, що може бути використаний у процесі проведення різноманітних виховних заходів.

Важливим напрямком роботи Центру є узгодження планів виховної роботи факультетів, Соціологічної, Психологічної, Юридичної служб Центру, Студентського клубу, Спортивного Клубу, Клубу-Студії творчого розвитку студентів, бібліотекою і розробка на цій основі загального плану виховної роботи вищого навчального закладу.

Отже, для забезпечення позитивної результативності виховання в сучасних умовах виховна робота в освітніх закладах усіх ланок системи освіти має здійснюватись з урахуванням гармонійного поєднання основних методологічних засад виховання – гуманізації, духовної і національної; плануватися і проводитися з урахування, в першу чергу, принципів системності, систематичності й послідовності, реалізацію яких, зокрема, у ВНЗ може забезпечити функціонування Центрукультурології, виховання, творчого розвитку і організації дозвілля студентів.

Діяльність Центру, на нашу думку, дозволить покращити якість виховного процесу, залучити до нього кожного студента, допомогти кожному з них не лише в особистісному професійному, а й творчому зростанні, розкритті здібностей і обдарувань, проведенні змістовного дозвілля, вихованні поваги до національної і світової культури, духовних, загальнолюдських, національних, сімейних цінностей, що в цілому буде сприяти формуванню всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Література

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки / О. Вишневський. – Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Дрогобич: Коло, 2006. – 326 с.
2. Ковальський Г. Соціальні проблеми молоді в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http.//old.niss.gov.ua/Monitor/april08/27.htm
3. Кримський С. Б. Принципи духовності XXI століття / С. Б. Кримський // Дві Русі [за заг. ред. Л. Івшиної]. – К. : Факт, 2003. – С. 468–484.
4. Павленко Л.А. Оновлення системи науково-методичної роботи закладу освіти та професійного рівня педагогів шляхом упровадження інноваційних освітніх технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp9/
5. Положення про музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України[Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://uazakon.com/documents/date_87/pg_gfceot.htm
6. Положення про організацію і проведення виховної роботи у Чернігівському державному технологічному університеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.stu.cn.ua/staticpages/vospitanie/
7. Прудченко І. Навчально-виховний, науково-педагогічний комплекс у системі вищої педагогічної освіти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :npu.edu.ua/!e-book/book/html/D/.../110.html
8. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: дис. … доктора пед. наук : 13.00.05 / Савченко Сергій Вікторович. – Луганськ, 2004. – 455 с.
9. Сідєльніков Д.П., Пристинський В.М. Центр духовно-естетичного і фізичного виховання студентів – інноваційна структура здоров'язбережувального середовища університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchdpu/
10. Тихенко Л.В. Інноваційні освітні процеси в системі позашкільної освіти Сумщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу :www.ocpo.sumy.ua/.../naukovo-metodichni-ma...
11. Центр культури і дозвілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://onu.edu.ua/uk/culture/culture_center
12. Центр культури та дозвілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://vsau.org/web/vsau/vsau.nsf/webgr_view/
13. Центр культури та дозвілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://www.lnu.edu.ua/cult&sport/lys_mykyta/
14. Центр культурного та естетичного виховання студентів НУХТ[Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://old1.nuft.edu.ua/index.php/2011-09-20-18-41-30/2011-09-24-10-01-27
15. Шашенко С. Ю. Соціальне становлення студентської молоді у позааудиторний час у вищих навчальних закладах: дис. … канд. пед. наук : 13.00.05 / Шашенко Світлана Юріївна. – К., 2003. – 256 с.